

Právo Evropské unie (kurs BZ105Zk)

JUDr. Filip Křepelka, Ph.D.

Masarykova univerzita v Brně –
Právnická fakulta

krepelka@law.muni.cz

Předmět

Krátká učebnice (pro bakalářské studijní programy): *Křepelka F. , Skřivánková K,* Právo Evropské unie (multimediální učební text), 2. vydání, MU --- včetně příkladů a otázek na CD

Delší učebnice: *Týč V.,* Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 5. vydání, Linde.

Řada dílčích publikací na jednotlivá témata.

Kurs

■ 6 x 90 minut přednášek

Po 15. 9., Út 16. 9. a Pá 26. 9. 15.05-18.10

Zkouška: v měsících listopadu a prosinci,

Písemka – 40 minut – příklad a testové
otázky

Stát a právo

(1) vnitrostátní právo

Spravuje jednotlivce podřízené moci státu

- ve světě existuje asi 200 států, tolik je tedy právních řádů
- základní pramen práva: zákon (předpis)

Vymáhá státní moc, tj. určitá organizace obyvatel žijících na určitém území.

(2) Mezinárodní právo

Spravuje vztahy mezi státy

Základní pramen: mezinárodní smlouva, obyčej

Vymáhají státy tlakem na jiné státy.

Co je vlastně Evropská unie? Jaké je její právo?

Globální mezinárodní organizace

Mezinárodní organizace a struktury: zřizují státy pro vzájemnou spolupráci. Státy jsou členy desítek mezinárodních organizací

- Organizace spojených národů (OSN): pro mír a bezpečnost.
- Odborné organizace OSN
- Světová obchodní organizace (WTO) pro globální hospodářskou integraci.
- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) – sdružuje vyspělé státy světa.
- Řada dalších globálních mezinárodních organizací pro odvětvovou spolupráci

Evropské mezinárodní organizace a struktury pro mír a pro obranu

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě: 56 členských států, regionální organizace pro ochranu míru a bezpečnosti

Všechny členské státy EU jsou členy OBSE, členství v OBSE se předpokládá.

NATO (Severoatlantická aliance): 26 členských států, vojenský pakt zajišťující společnou obranu v případě napadení

Většina členských států EU jsou členy NATO, není to zjevně předpoklad členství v EU. Pohled na NATO v EU není zjevně jednotný.

Rada Evropy

47 členských států

Založená pro administrativní, kulturní, sociální spolupráci a pro ochranu základních práv.

Při RE působí Evropský soud pro lidská práva prosazující (evropskou) Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod včetně dodatkových protokolů.

Členství v RE je nepsaným předpokladem členství v EU. Na druhé straně je v RE řada dalších států bez perspektivy členství v EU. Mezi RE a EU(ES) je ovšem celá řada vazeb.

Vývoj Evropské unie: jednotlivá Evropská společenství

- **Evropské společenství uhlí a oceli (1951-2001):** první hospodářská integrace pro tehdy důležitá hospodářská odvětví.
- **Evropské společenství pro atomovou energii (od roku 1957):** pro integraci tehdy perspektivního odvětví.
- **Evropské hospodářské společenství (též od roku 1957):** pro integraci ostatních odvětví.
- **ESAE a E(H)S existují dodnes**
- Jsou to mezinárodní organizace s nadnárodními rysy. Mají stejný okruh členských států, členství je vázané.

Evropská unie

Vytvořena jako doplňková struktura k existujícím Evropským společenství teprve v roce 1992.

Nenahrazuje 2 (tenkrát 3) ES

1. pilíř: Evropská společenství (tj. především hospodářská integrace)
2. pilíř: společná zahraniční a bezpečnostní politika
3. pilíř: spolupráce justiční a vnitřní

Evropská unie a Evropské společenství (a také ESAE) existují dodnes. EU zahrnuje ES.

Teprve „Smlouva o Ústavě pro Evropu“ předpokládala splynutí EU a ES do nové EU. Totéž předpokládá Lisabonská smlouva.

Členská základna I.

Zakládající členské státy Evropských společenství:
Francie, Belgie, Lucembursko, Nizozemí (nikoli Benelux), Německo (západní – SRN) a Itálie

Rozšíření v 70. letech: Velká Británie, Irsko,
Dánsko (Norsko vyjednálo, ale nevstoupilo)

Rozšíření v 80. letech: Řecko, krátce poté
Španělsko a Portugalsko.

Rozšíření (již EU+ES): Rakousko, Švédsko,
Finsko (Norsko podruhé ne).

Vyspělé západoevropské státy mimo ES a EU:
Švýcarsko, Norsko, Island, miniaturní
západoevropské státy.

Členská základna II.

- Rozšíření v roce 2004: Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, **Česko**, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Kypr a Malta
- Rozšíření v roce 2007: Rumunsko a Bulharsko
- Nyní tedy mají EU a ES **27 členských států**
- Kandidáti: Chorvatsko (čleství patrně 2009), Makedonie, Turecko (nejistota výsledku)
- Zájemci: řada dalších států jihovýchodní a východní Evropy (zejména Ukrajina)

Povaha Evropské unie a Evropského společenství

- Evropská společenství mají právní subjektivitu v mezinárodním právu, naopak Evropská unie ne.
- Teprve nyní se předpokládá splynutí do jedné Evropské unie s mezinárodní právní subjektivitou.
- To ale není tak podstatné.
- Evropská unie jako celek (bez ohledu na formálně právní status) je podstatně dále než běžné mezinárodní organizace, naopak ovšem stále nedosahuje kvalit státu.

Evropská unie a mezinárodní organizace

- Více než běžné mezinárodní organizace a mezinárodní struktury vytvořené státy.
- Přímé uplatňování práva EU (zejména ES, tj. prvního pilíře EU) v právním prostředí členských států a prostřednictvím jejich úřadů a soudů.
- V EU existuje autonomní legislativa
- Rozhodování o legislativě možné proti vůli menšiny členských států
- Emancipované orgány (na členských státech): Komise, Soudní dvůr, Evropský parlament.

Evropská unie a federace

- Ve světě existuje okolo 20 federací (USA, Německo, Švýcarsko, Indie, Rusko, Malajsie, Nigérie, Brazílie, Kanada, Austrálie atd.).
- Mají dvojí státní moc a dvojí právo.
- Co EU oproti federacím nemá: kompetence k obraně, jednotná zahraniční politika, dominantní rozpočet, rozsáhlé sociální angažmá, jednotná měna (ve všech členských státech)
- **Chybí také státní moc.** EU a ES jsou závislé na členských státech při prosazování svého práva. Nemají ozbrojené síly.

Prameny práva ES a EU

- Vykazují rysy mezinárodního a vnitrostátního práva (smíšený ráz), nejsou tedy „třetím právním řádem“ v pravém slova smyslu.
- Rozlišování: primární (prvotní) právo a sekundární (druhotné, odvozené) právo
- Primární právo: zřizovací smlouvy
- Sekundární právo: nařízení, směrnice, rozhodnutí, akty 2. a 3. pilíře.
- Dalším pramenem práva jsou vnější mezinárodní smlouvy EU, resp. ES

Působení práva EU a ES - obecně

- **Přímý účinek:** Soudní dvůr postuloval přímý účinek práva E(H)S v prostředí členských států (rozsudek van Gend en Loos)
- **Přednost:** v případě nesouladu vnitrostátního práva má přednost (rozsudek Costa v. ENEL). Přednost je absolutní, též před ústavami členských států (rozsudek Internationale Handelsgesellschaft). To bývá někdy zdrojem konfliktu se státy a zvláště pak jejich nejvyššími a ústavními soudy.
- **Přímý účinek a přednost mají přímo použitelná pravidla SES, dále nařízení a ve výjimečných případech směrnice.**
- **Přímý účinek a přednost nemá právo EU 2. a 3. pilíře.**

Primární právo

- Smlouva o založení Evropského společenství (též Římská smlouva, 1957) ve znění novel
- Smlouva o Evropské unii (též Maastrichtská smlouva, 1992) ve znění novel
- Novelizační smlouvy: celá řada
 - mezi nimi zvláštní postavení mají přístupové smlouvy (dosud 6), neboť smluvními stranami jsou též kandidátské státy

Smlouva o Ústavě pro Evropu (2004) měla nahradit SES a SEU, ztroskotala ale při ratifikacích. V prosinci 2007 sjednána Lisabonská smlouva, počítající s transformací SEU a SES (na SFEU).

Vytváření primárního práva

Jedná se o klasické mezinárodní smlouvy.

Fáze vytvoření:

- (1) Příprava textu diplomaty a vysokými úředníky
- (2) Sjednání zástupci států na mezivládní konferenci
(slavnostní podpis textu)
- (3) ratifikace, tj. potvrzování závaznosti podle ústavních pravidel, zpravidla předpokládá souhlas parlamentů, občas referenda, nakonec potvrzení hlavami států.

Teprve po předpokládaných ratifikacích vstoupí v platnost (závaznost). V případě EU všech smluvních stran – tj. členských států.

Sekundární právo

- Nařízení: uplatňují se přímo v právním prostředí členských států vedle, popř. s podporou vnitrostátního práva.
- Směrnice: jejich standard mají členské státy povinnost přenést do vnitrostátního práva ve stanovené lhůtě (transpozice) a toto právo následně uplatňovat (implementace)
- Rozhodnutí: závazné pro adresáty.
- Akty 2. a 3. pilíře: uplatňují se jen vůči státům.

Nařízení

- Uplatňují přímo úřady či soudy členských států.
- Mnohdy vyžaduje doprovodnou nebo podpůrnou legislativu členských států (procesní, sankční a instituční pravidla)
- Pokrývají především zemědělskou a regionální politiku, koordinaci sociálního zabezpečení, spolupráci civilní justice, jednotnou měnu, cla.
- Nařízení musejí být uplatňována, selhávání představuje porušování práva ES.

Směrnice

- Členské státy mají ve stanovené lhůtě založit jimi stanovené standardy, popř. je upřesnit a doprovodit.
- Leckdy členské státy při transpozici směrnic selhávají (neschopnost, nevěle)
- V případě selhání možnost jednotlivce dovolávat se směrnice proti státu (rozsudek Ratti), nikoli však proti jiným jednotlivcům (rozsudek Faccini-Dori) nebo státem, který sám selhal (rozsudek Kolpinghuis)
- Žádoucí je užití jako nástroje výkladu práva členského státu (rozsudek Marleasing)
- Směrnice se týkají odvětví: daně, pracovní právo, spotřebitelské právo, korporační právo, ochrana životního prostředí, odvětvové standardy apod.

Prosazování práva EU

- Přímý výkon orgány EU/ES je vzácný
- EU vůbec nemá nástroje pro prosazení donucením (tj. armádu, policii), nemá ani síť úřadů a soudů pro každodenní prosazování práva.
- Předpokládá se přímé a přednostní uplatňování úřady a zejména – nezávislými - soudy členských států (ponechaná působnost).
- Nástroje donucování: v krajním případě pokuta, ovšem nemožnost vojenského a policejního zásahu proti členskému státu

Instituce (orgány) ES a EU

- Společné orgány pro první, druhý a třetí pilíř EU.
- Instituce připomínají orgány jak běžných mezinárodních organizací, tak orgány států. To potvrzuje smíšený ráz EU/ES.
- Hlavní instituce: Evropský parlament, Rada, Evropská rada, Komise, jednotlivé agentury, Soudní dvůr, podřazené soudy, Účetní dvůr, zvláštní struktura-subjekt Evropská centrální banka. Vedle toho existuje celá řada vedlejších institucí a struktur.

Evropský parlament

- Přímě volen občany EU ve členských státech naráz jednou za pět let, poslední volby 2004
- 785 poslanců, národní delegace početné podle lidnatosti členských států.
- Volí se v systému poměrného zastoupení.
- Evropský parlament spolurozhoduje o podstatné části legislativy (nařízení, směrnice, rozhodnutí) nebo je přinejmenším konzultován.
- Rozhoduje o Komisi (vyslovení důvěry, popř. nedůvěry)
- Má velké slovo při rozhodování o rozpočtu.
- Lisabonská smlouva předpokládá posílení kompetencí.
- Co demokratický deficit a omezená legitimita?

Rada

- Sestává se ze zástupců vlád členských států na ministerské úrovni (tj. virilní členství)
- COREPER: výbor stálých zástupců na diplomatické úrovni.
- Předsednictví: střídají se členské státy po pololetích. Lisabonská smlouva – stálý předseda
- Rozhodování: jednomyslně, nebo kvalifikovanou většinou na základě váženého hlasování
- Je stále přednějším legislativním orgánem, rozhoduje o legislativě ve větším rozsahu než Evropský parlament.

Evropská rada

- Nezaměňovat prosím s Radou Evropy!
- Sestává se ze šéfů vlád členských států EU.
- Schází se zpravidla dvakrát ročně „summit“ ve členském státě, který předsedá Radě.
- Rozhoduje o nejdůležitějších politických otázkách EU, právní kompetence jsou výjimečné.

Komise

- Předseda + členové

- Klíč: z každého členského státu pochází jeden

Ustavení: Rada určí předsedu, nominace členů státy,
vyslovení důvěry Evropským parlamentem

Funkční období svázané s Evropským parlamentem

Komise jako „vláda“ EU (resorty, omezená exekutiva,
iniciativa, kontrola členských států)

Generální ředitelství jsou jednotlivé resorty.

Komise jako „Nevláda“: neopírá se o obvyklou většinu,
nemá opozici, nemá jednotné složení, nespravuje síť
úřadů pro každodenní výkon práva vůči jednotlivcům.

Soudní dvůr a další justice EU

- Nejvyšší soud EU
- 27 soudců po jednom z každého členského státu (aby byla zkušenost s právem každého členského státu).
- Nalézá a prosazuje právo EU v jednotlivých typech řízení: (1) řízení o předběžné otázce, (2) řízení o porušení smlouvy, (3+4) řízení o neplatnosti a nečinnosti, další druhy řízení
- Individuální, politicky a právně méně významnou agendu převzal Soud prvního stupně a nyní začínají pracovat též speciální soudy.
- Chybí stále rozvinutá soustava soudů.

Výkon práva EU členskými státy

- Drtivou většinu výkonu práva EU zabezpečují členské státy, nepřehlédnutelná část je zprostředkovaná jejich právem.
- Takto právo EU uplatňují zákonodárné sbory (směrnice), úřady a zejména nezávislé soudy (sine qua non členství).
- Komise toliko sleduje prosazování práva EU členskými státy a v případě zjištění jedná, vyšetřuje, žaluje a žádá pokuty.

Legislativní procedury

- Komise: navrhuje legislativu
- Evropský parlament a Rada: různou měrou rozhodují o navržené legislativě v prvním pilíři, Rada sama ve druhém a třetím.
- Spolurozhodování: Evropský parlament může vetovat návrh.
- Slabší postavení Evropského parlamentu či vyloučení ve prospěch Rady v řadě legislativních procedur.
- Předpokládá se další posílení Evropského parlamentu (Lisabonská smlouva)

Justiční procedury – řízení o předběžné otázce.

- Řízení o předběžné otázce: na dotaz soudu členského státu uplatňujícího právo EU Soudní dvůr toto právo vykládá.
- Výsledek se má uplatňovat všeobecně
- Tázat se mají soudy, jestliže je odstranění výkladového dilematu klíčové pro rozhodnutí věci samotné.
- Kterýkoli soud se může dotázat. Široké pojetí „soudu“. Rozhodčí soud či politicky řízený úřad se však ptát nemůže.
- Soudy poslední instance mají povinnost se dotázat.
- Netázat se, je-li ustanovení jasné (*acte clair*) nebo objasněné dosavadní judikaturou (*acte éclairé*).

Justiční procedury - řízení o porušení smlouvy:

- Komise jedná s členským státem
- Komise jej veřejně vyšetřuje
- Komise následně žaluje členský stát za nedodržování práva ES (první pilíř EU).
- Při nerespektování odsuzujícího rozsudku může žádat Soudní dvůr o uložení pokuty.
- Slouží nejen prosazování transpozice směrnic, ale také implementace práva ES všeho druhu.
- Může iniciovat rovněž jiný členský stát, děje se tak vzácně. Komise má působit jako „hlídací pes“.

Justiční procedury - řízení o neplatnosti a nečinnosti

Správní a ústavní soudnictví podle povahy napadeného aktu či selhání.

- Řízení o neplatnosti a nečinnosti před Soudním dvorem (žalobci státy) či Soudem prvního stupně (žalobci ostatní subjekty, včetně územní samosprávy, pokud to stát připustí).
- Může končit prohlášením neplatnosti normativního či individuálního aktu pro rozpor s primárním, resp. sekundárním právem.

Význam judikatury

- Judikatura Soudního dvora má velkou autoritu, mnohými je přijímána jako precedent.
- Aktivismus Soudního dvora výrazně dotvořil právo EU, resp. ES (zásada přímého účinku, zásada – všeobecné – přednosti, široký výklad hospodářských svobod)
- Judikatura se běžně studuje při studiu práva EU v zahraničí v míře nesrovnatelné se studiem judikatury v české právní praxi.

Zdroje práva

- Formální a faktické zdroje práva: dnes se bohužel rozešly.
- Úřední věstník EU: tištěná sbírka, vychází každý pracovní den ve všech jazykových verzích, části L (legislativa) a C (sdělení)
- Databáze EUR-Lex (dohledatelná na Internetu): obsahuje dnes veškeré právo EU včetně judikatury, poskytuje konsolidovaná znění smluv, nařízení a směrnic.
- Sbírka rozhodnutí SD a SPS, databáze CURIA.

Mnohojazyčnost EU

- Nyní 23 autentických jazyků smluv a stejně tak úředních jazyků EU
- Překladačská služba představuje podstatnou část pracovníků všech institucí EU
- Hlavní evropské jazyky se spontánně používají jako pracovní jazyky institucí: angličtina, francouzština, němčina.
- Zachycení práva mnoha jazyky je problematické z objektivních i subjektivních důvodů:
 - žádný překlad není dokonalý
 - vyskytují se překladová pochybení a chyby

Smysl ES a EU

- Především hospodářská integrace členských států: jednotný trh založený na základních svobodách (osoby, zboží, služby, kapitál, platby), doprovodné politiky (zemědělská, regionální, ochrany životního prostředí, průmyslová, jednotná měna, ochrana hospodářské soutěže)
- Všeobecná hospodářská integrace si žádá ovšem rovněž určité angažmá též v oblasti sociálního zabezpečení, ochrany životního prostředí, prosazování bezpečnosti a veřejného pořádku nebo zajištění soukromých práv.

Meze ES a EU

- Angažmá ES a EU mimo hospodářství je nicméně politicky problematické.
- Proto dosud chybí rozsáhlejší angažmá např. v záležitostech soukromého práva, trestního práva, obrany.
- Značné rozdíly v oblasti sociálního zabezpečení, sociálních služeb (zdravotnictví, školství)
- Značné rozdíly v daních, pouze část daní se harmonizuje.
- Chybí shoda pro integraci kvůli kulturním odlišnostem mezi evropskými národy

Důvody nemožnosti federalizace

EU / ES nemůže být státem.

- Nemá proto společenské předpoklady.
- Chybí jeden evropský politický národ.

Hlavní důvod: mnohojazyčnost, resp. absence obecného komunikačního jazyka

Dále nemalé kulturní, hospodářské, politické a sociální rozdíly mezi členskými státy a jejich národy.

Proto mnohé výše zmiňované zvláštnosti a „uvíznutí“ mezi běžnými mezinárodními organizacemi a federacemi.

Jednotný vnitřní trh ES/EU

Stupně hospodářské integrace států:

- (1) zóna volného obchodu zbožím
- (2) celní unie
- (3) společný trh (další liberalizace)
- (4) jednotný vnitřní trh (doprovodná opatření)
- (5) hospodářská a měnová unie
- (6) hypoteticky: sociální unie

ES / EU dosáhly 4. stupně, ve vztahu k většině členských států dokonce 5. stupně. 6. stupeň však zjevně není dosažitelný. Vážné trhliny jsou však také v záležitostech nižších stupňů

Základy jednotného vnitřního trhu

- Základní svobody (počítání je různé, zpravidla čtyři, ale také tři, pět, šest či více)
 - volný oběh zboží
 - volný pohyb osob (jednotlivci a právnické osoby)
 - volné poskytování služeb
 - volné investice kapitálu
 - volná úhrada plateb (jako nutný doprovod předchozích).

Doprovodné politiky: zemědělská, soutěžní, regionální (kohezní), jednotná měna apod.

Volný oběh zboží

Vytváří tato opatření:

- (1) zákaz cel a dávek s obdobným účinkem
- (2) zákaz daňové diskriminace
- (3) zákaz kvót a administrativních omezení (tzv. opatření s rovnocenným účinkem) s výjimkou ochrany důležitých obecných zájmů
- (4) harmonizace technických a hygienických norem
- (5) Odstranění celních kontrol na společných hranicích
- (6) Harmonizace nepřímých daní
- (7) Jednotná vnější obchodní politika

Ad. 1 – zákaz cel a dávek s obdobným účinkem

- Smlouva ES zcela zakazuje cla a jakékoli daně, poplatky a odvody zatěžující dovoz či vývoz zboží mezi členskými státy.
- Zákaz je absolutní, nejsou přípustné žádné výjimky.
- Vytváří základní předpoklad pro hospodářskou integraci členských států.
- Nelze zaměňovat s opatřeními s obdobným účinkem jako množstevní omezení.

Ad 2 – zákaz daňové diskriminace

- Uplatňované vnitrostátní daně nesmějí skrytě diskriminovat zboží dovážené z jiného členského státu anebo preferovat zboží domácí.
- Příklad: zaměnitelné odlišné druhy zboží s odlišnou daňovou sazbou (např. alkoholické nápoje nebo automobily)

Ad. 3 - zákaz kvót a administrativních omezení

- Zakazují se kvóty (množstevní omezení) dovozu a vývozu zboží mezi členskými státy.
- Zakazují se rovněž tzv. opatření s rovnocenným účinkem. Těmi se rozumí jakákoli administrativní opatření, která ztěžují nebo znemožňují dovoz či vývoz (široký výklad)
- Na druhé straně se připouštějí výjimky: ochrana života a zdraví lidí, zvířat a rostlin, veřejný pořádek, národní bezpečnost, kulturní bohatství anebo práva duševního vlastnictví. Nesmí nicméně sloužit svévolné diskriminaci.

Ad 4 – harmonizace norem

- Za účelem omezení využívání výjimky kvůli ochraně života a zdraví lidí, zvířat a rostlin se harmonizovaly a unifikovaly standardy výroby většiny zboží.
- Nástrojem jsou zpravidla směrnice, standardy tedy stanoví přímo jen vnitrostátní právo členských států. Nyní se ale začínají užívat nařízení, které si žádají legislativní doprovod.
- Standardy jsou jak materiální, tak procedurální (kontroly, certifikáty).

Ad 5 – odstranění celních kontrol na společných hranicích

- Na společných hranicích se v roce 1992 (pro Česko okamžikem vstupu) ukončily celní (resp. fiskální) kontroly mezistátně obchodovaného zboží.
- Vnitrostátní zbožové daně se vybírají na základě spolupráce finančních orgánů členských států a pravidelných hlášení dovozu a vývozu.
- Nadále se připouštějí speciální kontroly (veterinární, fytosanitární, pořádkové a bezpečnostní), provádějí se však jen omezeně nebo příležitostně.

Ad 6 – harmonizace nepřímých daní

- Právo ES (série směrnic) předepisuje členským státům uplatňování daně z přidané hodnoty a spotřebních daní.
- DPH: unifikace konstrukce, stanovení příslušnosti pro výběr, harmonizace sazeb (minimální základní sazba, vymezený okruh zboží, které lze zdaňovat nižší sazbou).
- Spotřební daně: předepsána konstrukce a minimální sazby na alkoholické nápoje, tabákové výrobky a především uhlovodíková paliva a maziva.

Ad 7 – jednotná vnější obchodní politika

- Evropská unie má jednotnou celní a další vnější obchodní politiku.
- Existují jednotná pravidla vyměřování a výběru cel z dovozu ze třetích států.
- Existuje jednotný celní sazebník.
- Obchod se členskými státy WTO (124 dalších států vedle 27 členských států EU/ES) je předmětem závazků ohledně výši cel a dalších opatření.
- Výběr cel zabezpečují členské státy.
- Výnos směřuje – po stržení režie – ES.

Realita obchodu zbožím

- Uvnitř EU / ES je velká většina zbožových trhů integrována celoevropsky nebo – s ohledem na širší liberalizaci – celosvětově.
- Spotřebitelé se tak těší široké nabídce. Výrobci získávají širší možnosti odbytu, jsou ale také vystaveni mnohem tvrdší konkurenci než na uzavřených národních trzích.
- Trhy nevznikají jenom u zboží: (1) s nepřiměřenými dopravními náklady (2) rychle se kazícího a (3) vázaného na jazyk či kulturu.

Volný pohyb osob

- Je hospodářskou svobodou. Zároveň má ale společenský, politický a koneckonců také lidský rozměr.
- Občanství EU (od roku 1993) – občanem EU je občan členského státu.
- Státy si svým státoobčanským právem stanovují samy, kdo je jejich občanem, pravidla nejsou úplně totožná. Občanství EU je tedy pouze odvozené, druhotné.

Vývoj volného pohybu osob

Krátkodobá migrace byla již všeobecně uvolněna.
Víza odstraněna již dříve.

Právu na dlouhodobý pobyt a usazení se těší:

- od roku 1957 občané členských států za účelem zaměstnání a podnikání v hostitelském členském státě + doprovázející rodinní příslušníci
- od 90. let důchodci, studenti a osoby s vlastními zdroji
- Nyní výklad směřuje k obecné svobodě

Omezení pohybu

- Omezení vstupu kvůli ochraně zdraví se už neuplatňují, nemají totiž smysl (nerozlišující karanténní opatření jsou nadále možná!)
- Omezení vstupu a pobytu kvůli veřejnému pořádku se smějí uplatňovat jenom v přiměřené době jako sankce za závažný trestný čin, kdy je nebezpečí recidivy.
- Uplatňování omezení vstupu a pobytu je obtížné po skončení pasových kontrol na většině společných hranic (tzv. Schengen), není však nemožné.

Přístup k zaměstnání a podnikání

- Zásada zrovnoprávnění občanů jiných členských států na trhu práce a podnikání
 - stejné pracovní právo (přístup k zaměstnání, mzda, pracovní doba atd.)
 - stejné správní právo hospodářské pro osoby samostatně výdělečně činné (licence, kontroly, sankce)
 - stejné daně, odvody a poplatky jako platí občané hostitelského státu.

Výjimka ohledně možnosti přístupu: zaměstnání a podnikání představující výkon veřejné moci mohou státy vyhradit svým vlastním občanům.

Uznávání kvalifikace

- Organizace a financování školství zůstává obecně v kompetenci členských států.
- Mezi školskými soustavami členských států zůstávají nemalé rozdíly.
- Přesto vytvoření mechanismu pro uznávání univerzitních kvalifikací.
- Harmonizace nároků na některé diplomy: zdravotnictví, stavebnictví, právo
- Vytvoření mechanismu pro uznávání výučných listů a podobných kvalifikací. Vzhledem ke značným rozdílům nutnost uznávání praxe
- Unifikace kvalifikací v dopravě (potřebné a dosažitelné pro mezinárodní dopravu).

Nároky na jazykové znalosti

- Právo nebo zaměstnavatel mohou požadovat odpovídající znalost místního jazyka od přistěhovalce za prací nebo podnikání, potřebnou pro výkon profese.
- Jakékoli usnadňování v podobě tolerance neznalosti jazyka by bylo absurdní, zákaz omezení se proto nevykládá široce tak, že by zahrnoval také zastřené omezení občanů jiných členských států.

Sociální zabezpečení přistěhovalce za prací či podnikáním a jeho rodiny

- Zařazení do soustavy sociálního zabezpečení hostitelského státu
- Právo na stejnou zdravotní péči
- Právo na průběžné sociální dávky
- Právo na vzdělání migranta a doprovázejících rodinných příslušníků za stejných podmínek
- Právo na podporu v nezaměstnanosti, ovšem s nebezpečím neprodloužení pobytu, s výjimkou těch, co už získali trvalý pobyt.

Následné sociální zabezpečení migrantů

- Migranti postupně pracují a platí daně a odvody ve více členských státech.
- Nutnost propojení důchodového zabezpečení (starobní, invalidní i pozůstalostní – vdovské a sirotčí): nařízení 1408/71.
- Sčítání rozhodných dob, nejsou-li nabyty pro získání nároku v příslušném státě
- Poskytování dílčích důchodových dávek ze strany příslušných členských států.
- Řešení – obecně – spravedlivé pro migranty stejně jako pro členské státy.

Postavení cizinců - neobčanů EU

- Sbližuje se vízové právo členských států.
- Členské státy si nicméně určují svoji přistěhovaleckou politiku samy. Ovlivňují ji přitom v řadě případů zvláštní vztahy se třetími státy (bývalé kolonie či jinak blízké státy)
- Postupné zavádění migračních práv pro dlouhodobě usazené obyvatele – neobčany členských států v rámci EU.

Realita migrace za prací a podnikáním

- Odklad migrace pracovníků z nových členských států kvůli neochotě bohatých států okamžitě uvolnit z obavy před velkou migrací.

- Jinak nevelká migrace za prací a podnikáním.

Důvody: mnohojazyčnost, poměrně nevelké rozdíly v možných příjmech, kulturní a klimatické rozdíly, nutnost rozdělení rodiny či stěhování všech, náklady na cestování, sociální zabezpečení.

- Paradoxní svoboda: ochota zavést jenom při očekávání malého využívání (proto přechodná období pro občany nových členských států)

Svoboda usazování právnických osob vzniklých za účelem zisku

- Svoboda usazování obchodních společností a družstev za účelem podnikání v jiném členském státě.
- Oprávněny jsou právnické osoby vytvořené podle práva členského státu se sídlem v něm.
- Zásada zrovnoprávnění pobočky, včetně případů, kdy se obcházejí vyšší nároky na domácí obchodní společnosti (rozsudek Centros).
- Právo nediskriminačně vytvořit dceřinou společnost v hostitelském státě.

Harmonizace a unifikace korporací

- Harmonizace korporačního práva členských států prostřednictvím směrnic: neodstraňuje však rozmanité palety obchodních společností podle práva členských států.
- Evropské právní formy (societas europea), nepoevropštěná správa.
- Neziskové právnické osoby zůstávají v kompetenci členských států, absence harmonizace, rozmanité právní formy. Jakým základním svobodám se těší?

Realita korporativního podnikání

- Podnikání ve více členských státech je běžné, zakládá se na využití know-how ve více státech.
- Běžné vytváření evropských koncernů a holdingů v jednotlivých členských státech, pobočky se používají méně.
- Využívá se zpravidla místní pracovní síla.
- Složitá problematika zdaňování koncernových příjmů.

Volné investice kapitálu

- Svoboda zavedená jak mezi členskými státy, tak navenek vůči nečlenským státům.
- Kdokoli může investovat, investici držet a využívat a investici stáhnout.
- Nesmí být diskriminován a transfery ztěžovány či znemožňovány.
- Formy investice: půjčka, úvěr, vklad, účast na podnikání, cenné papíry, vlastní majetek – nemovitosti-starožitnosti apod., zařízení pro vlastní osobní podnikání a tak podobně.

Volné poskytování služeb I.

- Služby představují podstatnou část moderního hospodářství.
- Jejich mezinárodní obchod však zaostává za mezinárodním obchodem zboží (důvody: doprava, jazyk, možnost náhrady místními)
- Služby: jakékoli hospodářské plnění, které není dodáním zboží.
- Způsoby překračování hranic: důležitá je zejména souvislost s pohybem osob: pasivní, aktivní, distanční. V souvislosti se službou se ale běžně pohybuje také zboží nebo kapitál.

Volné poskytování služeb II.

- Svoboda služeb zavedená v ES (skoro) od počátku existence celku (na papíře).
- Zákaz diskriminace zahraničního poskytovatele či příjemce, stejně jako služby jako takové
- Stanovení kompetence pro výběr DPH a harmonizace sazeb.
- Potlačování překážek rozsáhlou judikaturou Soudního dvora.
- Snaha odstranit překážky obchodu službami mezi členskými státy všeobecnou Směrnicí o službách na vnitřním trhu (2006/123/ES)

Volná úhrada plateb

- Všeobecná svoboda úhrad v rámci ES.
- Je nezbytností nebo je potřebná pro využívání všech dosud uvedených základních svobod: platby za zboží, za služby překračující hranice, převod výdělků do domovské země anebo převod výnosů kapitálu.
- Státy smějí a musejí – na základě harmonizace – kontrolovat mezistátní peněžní toky kvůli zabránění praní špinavých peněz a daňovým únikům.

Ochrana spotřebitele

- Právo EU stanoví prostřednictvím řady směrnic řadu standardů ochrany spotřebitele zboží a služeb, zvláště pak těch, které se prodávají rizikovými formami (finanční služby, služby kontrahované na dálku, služby uzavřené mimo provozovnu)
- Harmonizace se snaží omezit narušení hospodářské soutěže, zajistit lépe migranty, je zde ale také viditelné úsilí EU/ES zalíbit se obyvatelům členských států.
- Chráněny jsou hospodářské stejně jako zdravotní a bezpečnostní zájmy spotřebitelů.

Regulace podnikání

- Právo EU/ES stanoví prostřednictvím směrnic standardy pro podnikání v řadě odvětví.

Neúplný přehled: doprava, peněžnictví (bankovníctví, pojišťovnictví, investiční fondy), telekomunikace, výroba jednotlivých druhů zboží, televizní vysílání atd.

Některé standardy jsou unifikované, jiné pouze harmonizované, tj. v určitých mezích se připouštějí odchylky podle rozhodnutí členských států.

Některá odvětví se neharmonizují.

Ochrana hospodářské soutěže – kartely, dominance, fúze

- Potlačují se protisoutěžní praktiky překračující hranice členských států.
- Vyšetřuje a pokuty ukládá Komise.
- Zakazují se kartely (připouštějí se výjimky)
- Zakazuje se zneužití dominance

Obvyklé praktiky: rozdělení trhu, diktování cen, omezování produkce či odběru, vázané obchody, diskriminace odběratelů.

Jako prevence se kontrolují fúze.

Snaha uplatňovat soutěžní právo též na praktiky „z ciziny“.

Existuje neharmonizované, avšak fakticky totožné soutěžní právo členských států odpovídající na vnitrostátní protisoutěžní praktiky.

Ochrana hospodářské soutěže – potlačování státních podpor

- Potlačování státních podpor: narušují hospodářskou soutěž na integrovaných trzích
- Evropské státy mají tendenci poskytovat podpory kvůli zaměstnanosti
- Existuje mnoho právních forem, které mohou nést podporu, široké je pojetí „státu“ (samospráva, podniky i instituce), předpokladem selektivita, příjemcem podniky.
- Státní podpory se zakazují, ledaže komise neudělí výjimku podle některého ze stanovených důvodů.

Prosazování hospodářské soutěže: demonopolizace

- příkaz založit řízenou hospodářskou soutěž v některých dosud monopolizovaných odvětvích (letecká doprava, železnice, telekomunikace, pošta, energetika)
- Provádějí členské státy prostřednictvím národní legislativy a specializovaných úřadů. Zatím zanedbatelná snaha vše spravovat na evropské úrovni.

Společná zemědělská politika

- Vyvolaná zvláštními podmínkami zemědělství, udržovaná politickým vlivem zemědělců.
- Zahrnuje masivní dotace, intervence na trzích, restrikce výroby, ochranářskou politiku navenek.
- Upravuje podstatná část nařízení.
- Státy uskutečňují pod dohledem Komise
- Prostor pro doprovodnou státní zemědělskou politiku je omezený.
- Obchod zemědělskými výrobky je všeobecně uvolněn.
- Unifikují se a harmonizují hygienické standardy.

Regionální politika

- Má vyrovnávat zásadní hospodářské rozdíly mezi členskými státy.
- Financuje především infrastrukturu a doplňkové aktivity sloužící hospodářskému a sociálnímu rozvoji zaostávajících oblastí.
- Uskutečňuje se na základě komplikované spolupráce institucí ES (Komise) a úřadů členských států.
- Provádí se prostřednictvím víceletých programových rámců (nyní 2007-2013).

Územní samospráva a EU/ES

- Obecná zásada mezinárodního a evropského práva: odpovědnost státu za mocenské počínání územní samosprávy.
- Organizace zůstává věcí členských států, mezi nimi jsou značné rozdíly ohledně úrovně, počtu a kompetencí. Některé státy jsou federativní.
- NUTS jsou pouze statistické jednotky.
- Výbor regionů – má zprostředkovat mínění územní samosprávy.
- Regionální politika dílem obcházející členské státy jako celek.
- Rétorika subsidiarity
- Zásada „Rozděl a panuj“

Rozpočet EU / ES

- Přerozděluje okolo 1% HDP EU (oproti 33-50% členskými státy včetně jejich územní samosprávy)
- Hlavní příjmy: odvod DPH, odvod členských států podle HDP, cla, zemědělské dávky.
- Hlavní výdaje: zemědělská politika, regionální politika, výzkumná politika, humanitární politika, vlastní instituce.
- Co se naopak nefinancuje: úřady, soudy pro každodenní výkon práva, armáda, policie, sociální dávky, školství, zdravotnictví, dotované služby.

Ochrana životního prostředí

- Standardy ochrany životního prostředí původně zaváděné kvůli ochraně hospodářské soutěže.
- Nyní sociálně-ekologická motivace
- Existuje zájem států na převedení nepopulární politiky na celek?
- Obvyklý nástroj: směrnice. Výkon prostřednictvím legislativy, úřadů a soudů členských států, nicméně dohled Komise.

Ochrana životního prostředí II

- Záběr: ochrana jednotlivých složek životního prostředí:
 - voda, vzduch, hluk
 - nakládání s odpady
 - ochrana ohrožených druhů, biotopů (Natura), migrujících ptáků
 - Standardy územního rozhodování (EIA) včetně účasti veřejnosti: akceptuje se procesní autonomie členských států.

Jednotná měna: výhody a úskalí

Přínosy jednotné měny:

- odstranění transakčních nákladů (marže směnárů a bank)
- odstranění nákladů na pokrytí souvisejících kursových rizik
- Potřeba roste s rozvojem obchodu mezi celky s různými měnami.
- Symbolický význam: měna jako atribut státu.
- Jednotná měna přináší transparentci.

Úskalí jednotné měny: nemožnost diferencované měnové politiky na jednotlivých územích zóny.

Jednotná měna: předpoklady

- (1) Zřízení a provozování na politické exekutivě nezávislé emisní banky
- (2) Sblížení měr inflace
- (3) Sblížení úrokových měr v ekonomice
- (4) Stabilní směnné kursy
- (5) Snížení a udržení schodku veřejných financí pod 3% HDP
- (6) Snížení veřejného dluhu po 60% HDP.

Jednotná měna: opatření

- Evropská centrální banka řídí centrální banky členských států eurozóny, které provádějí její politiku.
- Nutnost prosazování „paktu stability“ dozorem nad členskými státy eurozóny.
- Jednotné bankovky a skoro jednotné mince s celoevropským oběhem.
- Navždy stanovený kurs, resp. přepočítací koeficient mezi starými jednotkami a novou jednotkou.
- Při zavedení dočasný oběh obojího oběživa, posléze možnost výměny starého oběživa.
- Zavádí se totální právní kontinuita plnění podle všech předpisů, rozhodnutí a úkonů.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika

- Přijímá ji Rada v podobě společných strategií, společných postojů a společných akcí.
- Předpokladem je jednomyslnost členských států (zdržení je možné, vyžaduje se pak nerušení dohodnutého řešení)
- Vzhledem k jednomyslnosti se v mnoha závažných situacích nedaří společné zahraniční politiky dosáhnout.
- Chybí praktické a politické předpoklady pro posílení EU v oblasti obrany, klíčovou roli stále sehrává NATO.

Odstranění kontrol na většině společných hranic

- Celní kontroly byly odstraněné všeobecně, většinou se upouští od speciálních zbožových kontrol.
- Schengenské právo: upuštění od pasových kontrol (migrace osob) na většině společných hranic, možnost namátkových kontrol.
- Standardizace ochrany vnějších hranic, sbližování vízové a imigrační politiky.
- Omezené přípuštění přeshraničního pronásledování a sledování policiemi členských států, přeshraniční policejní spolupráce.

Policejní spolupráce

- Z praktických, legálních i politických důvodů nemožnost vytvoření společné evropské policejní složky.
- Europol zabezpečuje pouze spolupráci policií členských států na základě výměny potřebných informací a sladování spolupráce při společných akcích.

Spolupráce ve věcech trestních

- Trestní represe: klasická činnost státu, státy nejsou ochotny se jí vzdávat.
- Nepředstavitelnost federalizace trestní represe v EU z politických stejně jako praktických důvodů.
- Zavádí se koordinace a kooperace při vyšetřování a postihování trestných činů (ne bis in idem, spolupráce při dokazování, vydávání – evropský zatykač, předávání k potrestání apod.)
- Chybí harmonizace trestních sazeb (s výjimkou vyloučení trestu smrti), postupně narůstá tlak na respektování určitých minimálních představ.

Justiční spolupráce ve věcech civilních I

- Stanovení příslušnosti soudů pro řešení sporů civilních a komerčních
- Vytvoření mechanismu pro snadnou spolupráci při dokazování, právní pomoc v přeshraničních sporech, doručování apod.
- Usnadnění uznávání rozhodnutí pro účely jeho exekuce na území jiných členských států na základě formulářů.

Justiční spolupráce ve věcech civilních II: konkursy, rodinné právo

- Nutnost propojení soudů členských států pro provádění konkursu úpadců s majetkem a závazky (civilními stejně jako daňovými) na území více členských států.
- Snaha po koordinaci rodinného práva v případech migrantů (manželské a rozvodové právo, rodičovská odpovědnost, sociálně-právní ochrana dětí).

Základní práva

- Pro prosazování evropských základních práv Rada Evropy a při ní zřízený Evropský soud pro lidská práva.
- Postupné uvědomění si potřeby zohledňování základních práv při uplatňování práva ES vůči jednotlivcům.
- Doplnkem Lisabonské smlouvy je Charta (Listina) základních práv EU jako její vlastní kodex základních práv.
- Antidiskriminační právo EU: vyjadřují směrnice, zprostředkují vnitrostátní zákony.
- Všudypřítomná lidskoprávní rétorika.

Dílčí hospodářská integrace dalších států

- Evropský hospodářský prostor: společný trh s výjimkou některých citlivých politik – zahrnuje vedle 27 členů EU též Norsko, Island a Lichtenštejnsko.
- Švýcarsko: dvoustranné vztahy na základě série odvětvových integračních smluv.
- Přidružení států jihovýchodní Evropy a Turecka: zóna volného obchodu a závazek k přibližování práva přidruženého státu právu EU.

Cesta ČR do EU – přidružení

- Omezené vztahy mezi socialistickým Československem a Evropskými společenstvími.
- Po prozatímní dohodě sjednáno přidružení s ČSFR. Po rozpadu nutnost sjednání nových dohod o přidružení.
- Přidružení sjednáno v roce 1993, začalo od roku 1995. V rámci přidružení postupné vytvoření zóny průmyslového zboží a závazek přibližování (aproximace) práva ČR právním standardům Evropského společenství.

Cesta ČR do EU – vyjednávání a rozhodování

- 1996 – žádost o přijetí
- 1998 – pozvání k jednání o členství (bez Slovenska)
- 1999-2002 – vyjednávání o členství rámci 30 jednacích kapitol
- 2003 – vytvoření a slavnostní sjednání (Atény 16. 4.) Smlouvy o přistoupení.
- Následně ratifikace na straně členských států, hlasování v Evropském parlamentu o vstupu ČR a rozhodování v ČR. Referendum (13.-14.6.) nahrazující rozhodování v Parlamentu ČR, 77% pro při 55% účasti.

Vstup a vstupní aspekty

- Vstup - na základě dokončení ratifikace všemi členskými státy a souhlasu Evropského parlamentu s jednotlivými státy - 1. 5. 2004.
- Přechodná období: omezení přístupu na trh práce, omezení pohybu kapitálu, postupné zvyšování zemědělských dotací na západoevropskou výši, odložení zavedení standardu čistoty vod.
- Opožděné (rozsudek Skoma-Lux) a nedokonalé přeložení práva EU do češtiny jako nového úředního jazyka.

Ekonomické důsledky rozšíření

- Zrychlení růstu zbožívého obchodu a prudký růst průmyslové výroby.
- Urychlení pohybu kapitálu mezi členskými státy.
- Postupné otevírání prostoru pro migraci pracovních sil, ovšem s postupným poklesem důvodů pro tuto migraci.
- Využívání (leckdy ovšem plýtvání) evropských peněz v rámci regionální politiky.
- Zvyšování kursu koruny, konvergence ekonomiky (tj. zmenšování neodůvodněných rozdílů v cenách při srovnatelné produktivitě práce jako mají méně vyspělé západoevropské státy).

České úřady a právo EU I

Soustavné uplatňování : _celní správa, zemědělská správa

Občasné uplatňování: Správa sociálního zabezpečení – v případech příjemců sociálních dávek, kteří mají nějakou vazbu na některý jiný členský stát.

Nahodilé uplatnění: živnostenská správa a zvláštní správa jednotlivých odvětví hospodářství: většinou, ale nejen tehdy, překračuje-li činnost hranice, daňová správa: při mezistátních daňových vztazích nebo tam, kde je harmonizace, správa ochrany životního prostředí: standardy účasti veřejnosti

České trestní soudnictví a právo EU/ES

Trestní soudnictví

Vlastní trestní právo – právo EU se uplatňuje výhradně nepřímo, prostřednictvím harmonizovaného trestního práva vnitrostátního.

Trestněprávní podpora správního práva – může být ochromena zásahy práva ES do správního práva členského státu

Exkurs: správní trestání (přestupky, správní trestání) může podobně zásadně ovlivnit přednostní uplatnění práva ES vůči neslučitelným českým právním předpisům

Civilní soudnictví a právo ES

Určení kompetence soudů členských států pro spory a postup pro uznávání rozsudku pro účely jejich výkonu.

Pravidla pro procesní spolupráci soudů členských států: vyžádání důkazů.

Mezinárodní konkurs v případě úpadce s aktivy a pasivy ve více členských státech.

Podpůrné použití práva ES v harmonizovaných oblastech civilního, obchodního a pracovního práva

České civilní soudy již položily 3 předběžné otázky

Správní soudnictví a právo ES

- Většina práva ES je nicméně správní právo
- České správní soudnictví již rozhodlo nebo rozhoduje řadu případů, kde se uplatňuje právo ES
- Většinou se tyto případy rozhodují na krajských soudech, na Nejvyšším správním soudu je zatím minimum „europřípadů“.

Ústavní soudnictví

- Ústavní soud jako garant ústavnosti
- V některých jiných členských státech se ústavní soudy postavily proti primátu práva ES
- Český Ústavní soud již vyjádřil své postoje vůči právu ES

Případy: „eurozatykač“, „cukerné kvóty“, „převrácená diskriminace“.

Ústavní soud respektuje primát práva ES, nezřídka jde nad rámec jeho skutečných požadavků

Prosazování shora či zdola

- Řada diplomatických jednání Komise-ČR
- Desítky administrativních řízení
- Několik žalob proti ČR
- Již několik odsuzujících rozsudků, zatím žádná pokuta Soudním dvorem
- Již také nějaké žaloby ČR proti ES
- Tlak na dodržování standardů EU v souvislosti s přípravou čerpání regionálních dotací (prosazování „přes peníze“)
- Již zavedená účast na některých užších integračních projektech (Schengen), váhání

Politická pozornost

- Respektování limitů státních podpor
- Zdrženlivost prezidenta republiky při vetování transpozičního českého práva
- Základní ohled politických stran na mantinely vymezené právem EU (například minimální daňové sazby)